

Vehkalahden Kuorsalon Pörstingin röykkiön kaivaus 1994.
Kymenlaakson maakuntamuseo.

kl: Kuorsalo

tl: Luotola RN:o

om: Ida Korjuksen perikunta, Aimo Korjus, os. Pokalankatu 20 33560
Tampere 56.

pk. 3041 09 KUORSALO

x= 6703 81, y= 521 93, z= n.4

Löydöt: KM

Ajoitus: rautakauden loppu ja 1600-1700-luku ?

Tutkitun alueen laajuus: n. 52 m²

Kaivauksenjohtaja: Timo Miettinen/virkatyö

Kaivauksen rahoitus: Kymenlaakson maakuntamuseo

Kaivauksen työvoima: Kymenlaakson maakuntamuseo/Kuorsalo-seura
ry./Ango ry.

Liitteet: karttaliitteet 1 - 3 *puuttavat 1.10.96*
valok. 1 - 10

Tark. Timo Miettinen 1992

Röykkiön sijainti ja löytyminen

Tutkimuskohde sijaitsee pienessä Pörstingin saarella Kuorsalon saaren eteläpuolella. Pörstingin itä- ja länsipää ovat kallioisia, keskiosa on muodostunut moreenista; saaren länsipäässä kalliot kohoavat korkeimmalle; saaren maasto viettää etelään, Tammion selälle päin. Saarelle on ominaista tuuhea ja vahva, kauas merelle näkyvä männikkö; suurin männyistä on kairatun lustonäytteen perusteella n. 400 vuotta vanha.

Miltei saaren keskellä, hieman pohjoisrantaan lähempänä sijaitseva moreenipohjalle rakennettu rökkiö oli ennen kaivausta niin vahvasti katajien ja männikön peitossa, ettei se näkynyt juuri lainkaan merelle; harva paikkakuntalainenkaan tiesi sen olemassaolosta (valok. 1). Saaren länsirannalla rantakallion korkeimmalla kohdalla oleva kiviröykkiö sensijaan tiedettiin vanhaksi kummelinpohjaksi (valok. 9).

Tutkittuani kesällä 1992 Kuorsalon eteläpäässä Savilahden perukassa sijaitsevia kohteita, rökkiöhautaa ja laivalatomusta, ilmoitti niiden löytäjä Pertti Lommi minulle myöhemmin syksyllä, että Pörstingin saarella on kiviröykkiö, joka hänen mielestään voisi olla hauta. Käydessäni paikalla muistan ihmetelleeni hieman rökkiön epätavallisen korkeaa muotoa; se poikkesi selvästi muinaishautojen normaalista kaarevuusindeksistä, tuosta usein suorastaan jalopiirteisestä kokonaisuudesta, jonka luominen on ilmeisesti ollut tärkeä tavoite rakentajilleen. Pörstingin rökkiössä herätti huomiota myös sen epäsymmetrisyys; rökkiön länsi- ja luoteisreuna olivat

selvästi muita korkeammat. Sen katsottiin kuitenkin voivan johtua siitä, että röykkiön keskiosaa purettaessa - siinä oli syvä kuoppa - oli kiviä heitelty juuri tähän suuntaan.

Röykkiön rakenne; kummeli ja muinaishaudan pohja

Puhdistettaessa hieman etelään viettävällä sorarinteellä sijaitsevaa röykkiötä sammaleesta kävi ilmi, että pyöreähkön, halkaisijaltaan n. 6 m:n levyisen röykkiön ympärillä oli laajahko, n. 9 m:n levyinen pyöreähkö kiveys, joka ei voinut olla syntynyt röykkiötä purettaessa ja kiviä summittaisesti heiteltäessä; siinä ilmeni selvästi kehämäistä struktuurisuutta, jonka olemassaolo tuntui täysin perusteettomalta. Röykkiö sijaitsi hieman kiveyksen keskipesteestä pohjoiseen, sen yläosassa (valok. 2 - 5).

Röykkiön täytekiveyksen purkaminen aloitettiin röykkiön länsireunasta. Tällöin voitiin työn alettua todeta, että heti pintakiveyksen alla oli pystysuora, osin huolellisesti kylmämuurattu kiveyksen ulkoreuna, joka näytti madaltuvan etelään päin (valok. 4). Röykkiön pintakiveystä poistettaessa ilmeni, että sen alla oli nelimäinen rakennelma, jonka eteläreuna oli matalin ja itäinen sivu osin sortunut. Kun ko. rakennelma oli saatu esille niin hyvin kuin se oli mahdollista, ilmeni, että sen pinta oli tehty tasaiseksi ja viistosti etelään kallistuvaksi. Rakennelman koko oli n. 3,5 x 4,5 m; se oli hieman suorakaiteenmuotoinen itä-länsisuunnassa.

Röykkiön alta paljastuneen rakennelman luonne alkoi jo tässä vaiheessa näyttää kiistatoman selvältä: kyseessä oli väylämerkki, kummeli, joka viiston pintansa perusteella oli tarkoitettu osoittamaan etelään, Tammion ja Västärin saarten väliseen Kipanaissalmeen. Ko. maankohoamisen vuoksi nyttemmin jo miltei kulkukelvottomaksi muuttunut salmi on ollut aikoinaan tärkeä väylä. Sen Tammion puoleinen luonnonsatama Kipanaisseniemen pohjoispuolella on ollut vanha tammiolaisten satamapaikka ja sillä on saattanut olla merkitystä jo esihistoriallisina aikoina; Kipanaisseniemessä on laaja röykkiöhauta ja salmen länsirannalla Västärissä on tutkittu kaksi viikinkiaikaista hautaa. Pörstingin rakennelman varmistivat kummeliksi myös vanhan öljymaalin jäänteet, joita oli siellä täällä muutamissa kivissä; röykkiön kaivelun ja kivien siirtelyn vuoksi ne eivät olleet enää alkuperäisillä paikoillaan.

Kummelin alla olevan laajahkon, kehämäisyyttä sisältävän lähinnä yksikerroksisen kiveyksen selitys alkoi myös hahmottua kaivauksen edetessä. Kyseessä täytyy olla muinaishaudan pohjakiveys; siinä erottui melko selvänä halkaisijaltaan 4,5 metrinen reunakehä, jonka sisäpuolella kiveys oli tasakokoisempaa ja tiheämpää kuin ulkopuolella ja jonka keskellä kummelirakennelman alla oleva sorahiekka oli hieman hiilensekaista (valok. 5). Muutamien kivien alta löytyi hieman enemmän hiiltä, ei kuitenkaan ilmeisestikään niin paljon, että siitä voitaisiin tehdä radiohiiliajoitus. Se on valitettavaa sikäläkin, että Pörstingin "kaksivaiheiselle" muinaisjäännökselle ei löydy ainakaan allekirjoittaneen tietämän mukaan vastineita meillä. On mielestäni aivan selvää, ettei pohjakiveyksellä voi olla mitään tekemistä itse kummelin kanssa; kummelin pohjaksi ei tarvinnut tehdä tämänkaltaista väylämerkkiä huomattavasti laajempaa kehämäisyyttä sisältävää kiveystä.

Pörstingin röykkiön kehityshistoria on siis ilmeisesti seuraavanlainen. Paikalle on tehty aivan rautakauden lopussa - ehkä myöhemminkin, jos röykkiöhautastraditio on jatkunut täällä epätavallisen pitkään, historiallisen ajan alkuun - röykkiöhauta, jonka on täytynyt sijaita joka tapauksessa aivan pienellä saarella; röykkiön

korkeus merenpinnasta on vain 4 m. Röykkiöhaudan rakentaminen ko. paikalle ei olisi ollut mahdollista ilman näköetäisyyden päässä sijaitsevia tätä hautaa vanhempia, korkeammalla sijaitsevia Kuorsalon Savilahden hautoja; kyseessä on aivan ilmeisesti hautausperinteen jatkuminen tietätytyypisellä saarikalmistoalueella. Toinen kalmistoalue erottuu Tammion-Västärin alueella, jossa on 2 viikinkiaikaista hiidenkiuastyypistä röykkiöhautaa ja yksi mahdollisesti pronssikautinen suurraunio. Kyseessä näyttää olevan nimenomaan Kymenlaakson saaristolle ominainen erityispiirre, kiviröykkiöhautauksen jatkuminen pronssikaudelta rautakauden loppuun saakka; hieman vastaavanlainen kehityshistoria näyttää esiintyvän muuallakin, mm. Saaristomeren alueella.

Röykkiöhaudan kivistä tehdyn kummelin iän täytyy olla vähintään kaksisataa vuotta sen ympärillä olevasta tiheähköstä, melko suuria puita sisältävästä männiköstä päätellen; ainakin väylän suuntainen alue on ollut raivattu puista. Todennäköisesti se on vanhempikin siitä päätellen, ettei paikkakunnan vanhoissa kartoissa ole mitään mainintaa siitä eikä paikkakunnan perimätietokaan tunne sitä. Ko. viistopintaiselle suorakaiteen muotoiselle rakenteelle täytyy melko hyvä vastine Pörstingistä luoteeseen sijaitsevan Saunasaaren luoteisrannalta, jossa rantapuitten takana on varsin suurikokoinen monumentaalinen kummeli (valok. 10) Sen viisto pintaosa, itse asiassa yksi seinämä, viittaa länsiluoteeseen. Paikkakunnalla on arveltu, että kyseessä voisi olla venäläisten joskus 1600-1700-luvulla tekemä väylämerkki. Itäisen Suomenlahden kummeleita koskevan tutkimuksen puuttuessa on em. kysymykset jätettävä toistaiseksi avoimiksi.

Röykkiön entisöinti

Pörstingin röykkiön entisöinnin kohdalla katsottiin tarkoituksenmukaisimmaksi ratkaisuksi se, että muinaishaudan pohja jätettiin avoimeksi ts. alin kivikerros, jossa kehämäiset struktuurit olivat, jäi esille. (valok. 8). Sen päällä ollut epämääräinen täytekevitys kasattiin röykkiön kaakkoispuolelle jonkin matkan päähän kohteesta. Samaten kummelirakennelma jätettiin näkyville, seinäosat sellaisenaan mutta keskiosa, jossa oli purkamisen johdosta syntynyt kuoppa, täytettiin niin, että syntyi etelään viettävä tasainen pintarakenne. Tällä tavoin röykkiön molemmat funktiot, alkuperäinen röykkiöhauta ja siitä myöhemmin muovattu kummeli, jäivät havainnollisesti näkyville. Ko. ratkaisusta kerrottiin maanomistajalle; he pitivät sitä hyvänä.

Kaivaustyössä saatiin arvokasta apua Kuorsalo-seuralta; myös kaksi Ango ry:n edustajaa osallistui alkuvaiheessa työhön. Työ tehtiin 15.5.- 30.5; kaksi työpäivää meni hukkaan myrskyn vuoksi, kun emme päässeet käyttössämme olleella soutuveneellä Kuorsalon Pitkäniemen luotsiasemalta Pörstinkiin.

Kotkassa 28.4.1995

Timo Miettinen
amanuenssi

Kymenlaakson maakuntamuseo

1. Pörstingin röykkiö ennen kaivausta. Röykkiön pohjoispuolella oli niin tiheä katajikko, ettei kiveys näkynyt merelle, Kuorsalon ja Pörstingin väliselle salmelle.
Kuva lounaasta.

2. Röykkiö puhdistettu kokonaisuudessaan sammaleesta ja jäkälästä; kiveys paljastunut oletettua laajemmaksi. Röykkiö näyttää vielä tässä vaiheessa muinaishaudalta.
Kuva kaakosta.

3. Röykkiön päälle on asetettu pääilmansuuntien mukainen naruristikko, röykkiön pintakiveys on piirretty ja kiveyksen purkaminen on alkanut.
Kuva lounaasta.

4. Rökkiön tätekiveyksen alla olevan kummelirakennelman länsi- ja luoteisreuna oli säilynyt parhaiten. Osa seinämästä oli huolellisesti kylmämuurattu.
Kuva pohjoisesta.

5. Kummelirakennelman ympärillä, etenkin sen eteläisellä puolella oleva muinaishaudan pohjakivikko kehämäisine rakenteineen on paljastunut. Narun keskikohdan alapuolella kulkeva reunakehä näkyy selvästi, samoin sen sisäpuolella oleva tasaisempi ja tiheämpi kiveys.
Kuva lounaasta.

6. Pörstingin kaksiosaisen rökkiön rakenne näkyy hyvin tästä kuvasta. Keskellä suorakaiteenmuotoinen pystyseinäinen kummelirakennelma, sen alla ja ympärillä muinaishaudan pohja reunakehineen.
Kuva etelästä.

7. Kummelin parhaiten säilynyt läntinen seinämä kokonaisuudessaan esillä. Rakennustavan huolellisuus on silmiinpistävä. Kuva lännestä.

8. Kummeli entisöitynä. Väylämerkin etelään viettävä laki entisöitiin tasapintaiseksi, jollainen se ilmeisesti on aikoinaan ollut. Muinaishaudan pohjakiveys jätettiin peittämättä. Ylimääräiset kivet kannettiin rökkiön kaakkoispuolelle; kivikasan reunaa näkyy kuvan oik. reunassa. Kuva lounaasta.

9. Pörstingin saaren länsipäässä rantakallion laelilla oleva vanha, käytöstä jäänyt kummeli. Kuva koillisesta.

10. Kuorsalon Saunasaaren luoteiskärjessä oleva viistopintainen, länsiluoteeseen osoittava kummeli, joka saattaa olla venäläisten rakentama joskus 1600- 1700-luvulla.
Kuva lännestä.